

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота

на правах рукопису

ДОБЖАНСЬКА Людмила Василівна

УДК 336.226.11

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**«Оподаткування доходів фізичних осіб: стан та перспективи
вдосконалення»**

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____Людмила ДОБЖАНСЬКА _____

Керівник роботи
ДЕМА Дмитро Іванович
к.е.н., професор

Житомир – 2023

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:

ДОБЖАНСЬКОЇ Людмили Василівни

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № __ від «__» січня 2023 р.

Завідувач кафедри _____

к.е.н., професор _____ Дмитро ДЕМА

«__» січня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ДОБЖАНСЬКА Людмила Василівна** захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ Тетяна ТОВСТУХА

«__» січня 2023 р.

АНОТАЦІЯ

Добжанська Л. В. Оподаткування доходів фізичних осіб: стан та перспективи вдосконалення. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування. – Поліський національний університет, Житомир, 2023.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади оподаткування доходів фізичних осіб. Визначено фактори, що впливають на надходження податку на доходи фізичних осіб, проаналізовано його роль у формуванні доходів бюджетів України. Запропоновано перспективні напрями удосконалення механізму адміністрування податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Ключові слова: податкові надходження, ставки податку, система оподаткування, податок на доходи фізичних осіб.

SUMMARY

Dobzhanska L. V. Income taxation of individuals: state and prospects for improvement. – Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 – finance, banking and insurance. – Polissia National University, Zhytomyr, 2023.

The qualification work substantiates the theoretical and methodological principles of personal income taxation. Factors influencing the receipt of personal income tax have been determined, and its role in the formation of budget revenues in Ukraine has been analyzed. Prospective directions for improving the mechanism of personal income tax administration in Ukraine are proposed.

Keywords: tax revenues, tax rates, taxation system, personal income tax.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	8
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	15
Висновки до розділу 2	20
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	22
Висновки до розділу 3	28
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Економічний розвиток та фінансове забезпечення функціонування держави значною мірою обумовлені податковими надходженнями, які стягуються до Державного бюджету України. Податок на доходи фізичних осіб займає особливе місце в податковій системі будь-якої держави та є важливим механізмом регулювання соціально-економічних процесів, які відбуваються у державі.

Так як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із основних джерел доходів бюджету та виконує роль соціального регулятора, відтак актуальним є питання дослідження функціонування ПДФО та його роль у формуванні доходів бюджету України.

Проблемами оподаткування доходів громадян займалися багато науковців, зокрема, В. Андрущенко, К. Безверхий, Л. Задорожня, В. Данилишин, Д. Дема, Е. Єфіменко, О. Макогон, А. Соколовська, Н. Танклевська, Л. Тулуш, О. Тулай, А. Соколовська, Ю. Швець, Л. Юрчишина та ін.

Так як податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) є одним із основних джерел доходів бюджету та виконує роль соціального регулятора, відтак актуальним є питання дослідження функціонування ПДФО та його роль у формуванні доходів бюджету України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методичних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, визначення ролі ПДФО у формуванні доходів бюджетів та розробка пропозицій щодо його удосконалення.

Відповідно до поставленої мети в роботі вирішуються наступні завдання:

- розкрити теоретичні аспекти оподаткування податком на доходи фізичних осіб в Україні;
- дослідити діючий механізм адміністрування податку на доходи фізичних осіб;

- визначити фактори, які чинять вплив на надходження від податку на доходи фізичних осіб;
- проаналізувати динаміку та структуру надходження ПДФО до бюджетів України;
- дослідити зарубіжний досвід оподаткування доходів населення та можливість його адаптації в діючу податкову систему України;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних аспектів адміністрування ПДФО. *Об'єктом* дослідження є система оподаткування доходів фізичних осіб.

Методи дослідження. При виконанні кваліфікаційної роботи застосовано наступні методи дослідження: економіко-статистичний – для аналізу динаміки надходження ПДФО; абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, уточнення поняття механізму адміністрування та формування висновків та пропозицій; графічний і табличний прийоми – для наочного зображення результатів проведеного дослідження; метод аналогій – для здійснення порівняння вітчизняного та зарубіжного досвіду оподаткування доходів фізичних осіб; PEST-аналіз – призначений для виявлення ключових зовнішніх політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів, які мають значний вплив на оподаткування фізичних осіб.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати дослідження апробовані на наступних науково-практичних конференціях:

- «Аналіз структури та динаміки податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету України», опублікованій у збірнику VI науково-практичної студентської конференції «Фінансове забезпечення економіки» (20 червня 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет);
- «Фактори, що впливають на надходження ПДФО та його роль у формуванні місцевих бюджетів», опублікованій у збірнику праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансові інструменти

регіонального розвитку» (03 листопада 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет);

- «Бюджетоформуючі податки місцевих бюджетів», опублікованій у збірнику праць учасників IV Міжнародної наукової студентської конференції «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства» (28-29 листопада 2022 р., м. Кам'янець-Подільський, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»).

Елементи наукової новизни одержаних результатів базується на результатах PEST-аналізу, які полягають у виявленні ключових зовнішніх політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів для мінімізації ризиків та розробки пропозицій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції, окреслені у дослідженні, можуть бути використані організаціями та установами у процесі вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (41 найменування). Основний текст роботи викладено на 30 сторінках. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 5 таблиць та 7 рисунків.

У першому розділі обґрунтовано теоретичні засади оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. У другому розділі проаналізовано механізм адміністрування податку на доходи фізичних осіб. В третьому розділі запропоновано шляхи вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах становлення та розвитку економіки України важливе місце має державне регулювання. Головним інструментом державного регулювання доходів громадян, властивим для будь-якої податкової системи, є оподаткування всіх доходів фізичних осіб.

Податки є не тільки важливим джерелом формування бюджету країни, але і важливим фінансовим регулятором соціально-економічних відносин в державі. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) - це прямий податок, розмір якого перебуває у прямій залежності від величини оподаткованого доходу фізичних осіб [5].

В. Л. Андрущенко вважає, що «одним із важливих бюджетоутворюючих податків є ПДФО – інструмент прямого оподаткування у податковій системі України, що має мобільніший, динамічніший характер, аніж інші різновиди прямих податків, наприклад майнові, адже останні орієнтовані і прив'язані до стабільної, незмінної бази – вартості майна, що розглядається як об'єкт оподаткування» [1, с. 220].

Науковці Ф. П. Ткачик, В. А. Валігура та В. І. Дмитрів визначають, що «Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) виступає важливою компонентою податкової системи та одним з ключових елементів формування доходної частини бюджетів усіх рівнів, поряд з цим, він являється перспективним інструментом політики держави в процесі забезпечення соціальної рівності населення внаслідок регулювання рівня доходів фізичних осіб» [32].

Л. А. Задорожня стверджує, що «за допомогою ПДФО можна впливати на економічне зростання, продуктивність праці, зайнятість, безробіття, розмір соціальних виплат, перерозподіл доходів, рівень тінізації, людський капітал та зменшення нерівності в суспільстві» [15, с. 33, 38].

Систему оподаткування доходів громадян в Україні було введено із середини 1991 року, в результаті прийняття Закону УРСР «Про прибутковий податок з громадян Української РСР, іноземних громадян та осіб без громадянства» [26, с. 298].

В подальшому відбувалися постійні зміни в системі оподаткування фізичних осіб, часто змінювалися ставки податку, неоподатковуваний мінімум перелік пільг. Можна виділити чотири періоди, в яких відбувалися основні зміни в оподаткуванні доходів громадян, які можна побачити у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Етапи розвитку податку на доходи фізичних осіб в Україні

Назва етапу	Характеристика
Перший етап (1989-1993 роки)	Податкова система цього періоду характеризується справлянням прибуткового податку з громадян. Прибутковий податок було поділено на дві частини: основні частини: основну і додаткову, а його платників – на окремі категорії та групи. Податок утримувався у твердих ставках, диференційованих за категоріями та групами платників.
Другий етап (1993-2003 роки)	Прибутковий податок з громадян – резидентів України стягувався згідно законодавчих норм Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян». Відповідно до Декрету, оподаткування прибутковим податком доходів громадян здійснювалося за групами або за категоріями платників та залежно від характеру отриманого доходу.
Третій етап (2004-2010 роки)	Вступив в дію Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб». Внаслідок чого відбулося істотне зниження податкового навантаження, розширення бази оподаткування, запроваджено податковий кредит та податкові соціальні пільги.
Четвертий етап (2011 рік і до наших днів)	У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України податок з доходів фізичних осіб перетворено на податок на доходи фізичних осіб, а податковий кредит – на податкову знижку, запроваджено мало прогресивну шкалу ставок податку.

Джерело: побудовано за даними [1, с. 33].

Економічний розвиток в країні тісно пов'язаний з системою оподаткування, а показником якості податкової політики є рівень податкового навантаження.

В. В. Кіндзерський та Р. Л. Жебчук вважають, що «державне регулювання доходів населення є невід'ємною частиною економічної та соціальної політики будь-якої сучасної країни, пріоритетом політики доходів якої є наповнення дохідної частини бюджету та підвищення добробуту громадян шляхом коригування складових податкового механізму» [18].

Оподаткування доходів населення є головним елементом фінансового механізму країни. Перерозподіл доходів населення забезпечує не тільки наповнити державний та місцеві бюджети, але і мати вплив на статки населення. ПДФО має суспільне призначення, що проявляється в його функціях, які можна розглянути на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Функції ПДФО

Джерело: сформовано на основі [3, 17, 29, 30].

Оподаткування податком доходів фізичних осіб проводиться згідно норм та правил, що містить Податковий кодекс України. Відповідно до Податкового кодексу України податок на доходи фізичних осіб містить такі основні елементи:

податковий період, одиниця оподаткування, платники податку, джерело сплати, об'єкт оподаткування, пільги та ставки.

Відповідно до податкового законодавства даним податком обкладаються всі доходи громадян, а також доходи отримані від господарської діяльності, які здійснюють фізичні особи-підприємці. Тому є доцільним групування компонентів сукупного доходу, з якого сплачується ПДФО, за відповідними критеріями, рис. 1.2.

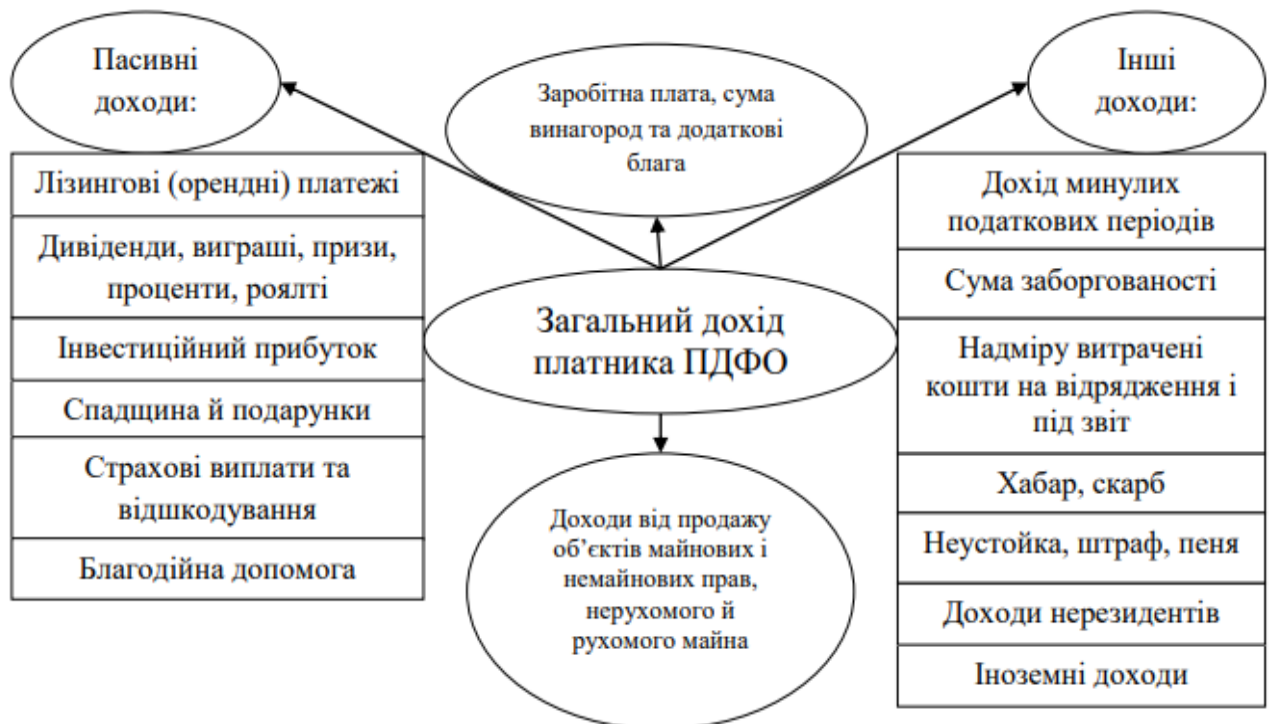

Рис. 1.2. Структура загального оподаткованого доходу платника

Джерело: побудовано за даними [24].

Податкове законодавство виділяє три категорії платників податку ПДФО, а саме «фізична особи – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні (крім нерезидентів, які отримують доходи в Україні безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї міжнародним договором України діяльності); податковий агент» [24].

Під здійсненні нарахування доходів у вигляді заробітної плати базою оподаткування є нарахована заробітна плата, яка зменшена на суму податкової соціальної пільги за її наявності. Основними доходами громадян є заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплат, які нараховуються платникам відповідно до трудових договорів та за цивільно-правовими договорами оподатковуються за ставкою 18 відсотків.

«На сьогоднішній день існують також додаткові (допоміжні ставки), які використовують до інших надходжень, крім заробітної плати. Використання додаткових ставок є необхідним для здійснення більш якісного регулювання доходів населення. Логічно, що доходи, які отримані з різних джерел мають різні податкові ставки» [34, 35]. Розглянемо податкові ставки, за видами доходів для фізичних осіб в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Ставки ПДФО

Ставка	Джерело доходу
18%	Є базовою ставкою, застосовується до доходів отриманих у вигляді: заробітних плат та інших заохочуваних платежів, включаючи премії; Застосовується до отриманих пасивних доходів; Застосовується до стипендій в сумі перевищень прожиткового мінімуму помноженого на коефіцієнт 1,4; Застосовується до доходів особи, що проводить незалежну професійну діяльність; Застосовується до доходів (прибутку) отриманим фізичною особою підприємцем (ФОП) за загальною системою оподаткування; Застосовується до доходів отриманих від лізингу чи оренди; Роялті; Доходи отримані в результаті здачі майна в оренду або лізингу; Виграші, призи та дарунки в сумі перевищення 25% МЗП.
5%	Застосовується до доходів, що були нарахованими у вигляді дивідентів по акціях та корпоративних правах резидентами – платниками податку на прибуток. Застосовується до доходів, що були отриманні від продажу рухомого майна.
9%	Застосовується до доходів, що були нарахованими у вигляді дивідентів по акціях та корпоративних правах не платниками податку на прибуток.
0%	Дохід в результаті отримання спадщини родичами першої та другої спорідненості

Джерело: побудовано за даними [24, 33].

На сьогоднішній день в податковим законодавством передбачено надання двох податкових пільг для ПДФО: податкова соціальна пільга (ПСП) і податкова знижка (ПЗ). Податкова соціальна пільга регламентується ст. 169 ПКУ, де зазначено, що «податкова соціальна пільга застосовується до доходу, нарахованого на користь платника податку протягом звітного податкового місяця як заробітна плата (інші прирівняні до неї відповідно до законодавства виплати, компенсації та винагороди), якщо його розмір не перевищує суми, що дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн» [24]. Слід відмітити, що в 2023 р. розмір мінімальної заробітної плати становить 6700 грн, а щоб отримати податкову соціальну пільгу заробітна плата має бути нижчою 3760 грн, що практично стає неможливим, за виключенням деяких винятків.

За результатами податкового року платник податку може скористатися ще однією пільгою – податковою знижкою, яка регламентується ст. 166 ПКУ. Податкова знижка – це відшкодування частини сплаченого ПДФО за деякими видами витрат. Перелік витрат, які дозволено включати до податкової знижки за ПДФО показано на рис. 1.3.

Перелік витрат платника, дозволених до включення у податкову знижку	
→	Частина суми відсотків, сплачених за користування іпотечним кредитом
→	Пожертвування або благодійні внески неприбутковим організаціям
→	Суми коштів, сплачених на користь закладів вищої освіти для компенсації вартості навчання
→	Страхові платежі (внески, премії) за договорами довгострокового страхування життя на пенсійні внески в рамках недержавного пенсійного забезпечення
→	Суми витрат на оплату допоміжних репродуктивних технологій
→	Суми витрат на оплату державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини
→	Суми коштів, сплачених у зв'язку з переобладнанням транспортного засобу
→	Суми витрат на сплату видатків на будівництво (придбання) доступного житла, визначеного законом, у тому числі на погашення пільгового іпотечного житлового кредиту, наданого на такі цілі, відсотків за ними

Рис. 1.3. Перелік витрат, дозволених до включення у податкову знижку

Джерело: побудовано за даними [23, 24].

Висновки до розділу 1

1. В роботі досліджено основні етапи становлення та формування податку на доходи в Україні. Встановлено, що кожен етап характеризується зміною податкового навантаження, бази оподаткування та ставками податку на доходи фізичних осіб.

2. Визначено, що податок на доходи фізичних осіб виконує фіскальну, регулюючу та розподіляючу функції, які є взаємопов'язані між собою. Розглянуто основні норми та правила відповідно до яких проводиться оподаткування доходів фізичних осіб та основні елементи системи оподаткування, такі як об'єкт оподаткування, платник податку, джерело сплати, пільги та ставки ПДФО.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

На сьогоднішній день як система адміністрування податків загалом так і механізм адміністрування ПДФО зокрема знаходиться в стані постійної трансформації. Щоб оцінити фіскальну значимість податку на доходи для бюджету України [10] доцільно спочатку розглянути механізм його розподілу між державним та місцевим бюджетами.

В 2014 року в Україні розпочався процес децентралізації [12] і відповідно були внесені зміни в Бюджетний кодекс України щодо розподілу ПДФО. В результаті чого підвищується роль податку на доходи фізичних осіб як стимулюючого елемента об'єднання територій та джерела фінансування об'єднаних територіальних громад [35].

Відповідно до Бюджетним кодексом України ПДФО розподіляється між бюджетами наступним чином [2]:

1. «До доходів Державного бюджету України (стаття 29 БКУ):
  - 25 % податку на доходи фізичних осіб на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя);
    - 60 % – на території міста Києва.
2. До доходів місцевих бюджетів України (стаття 64 БКУ):
  - 60% ПДФО по всій території України, крім міста Київ та Севастополь (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);
    - 40% ПДФО у місті Києві (крім пасивних доходів фізичних осіб (проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок, проценти на вклад (депозит) у кредитній спілці);
3. До обласних бюджетів – 15%».

Як видно з розподілу між бюджетами більша частина ПДФО надходить до місцевих бюджетів, як зауважив В. І. Гайдай, що «через податок на доходи фізичних осіб реалізується зв'язок громадян-платників з державою (в особі фіскальних органів) і місцевими органами самоврядування, тим самим громадяни стають причетними до формування доходів бюджету» [4].

У процесі дослідження встановлено, що важливість податку на доходи фізичних осіб полягає в тому, що він є стабільним джерелом наповнення бюджету. Зокрема, проаналізуємо структуру податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2017-2021 рр., яка представлена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів (без урахування трансфертів), млрд грн

Вид податку	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Податкові надходження до місцевих бюджетів, з них:	191,9	233,9	275,0	290,0	351,8
Податок на доходи фізичних осіб	110,0	138,1	165,4	177,8	212,2
Земельний податок	26,4	27,3	32,8	31,5	35,3
Єдиний податок	23,3	29,5	35,2	38,0	46,2
Податок на нерухоме майно	2,4	3,6	4,9	5,8	7,8
Інші податкові та неподаткові надходження	29,8	35,4	36,7	36,9	50,3

Джерело: побудовано за даними [8, 13].

Як видно з даних, представлених у таблиці податок на доходи фізичних осіб займає передову позицію в структурі наповнення місцевих бюджетів і складає більше 50%. На даному етапі можна вказати, що динаміка надходжень до місцевих бюджетів від ПДФО позитивна та має зростаючу тенденцію протягом 2017-2021 рр., а саме із 110,0 млрд грн у 2017 році, до 212,2 млрд грн у 2021 року.

Надходження до Зведеного бюджету України за різними видами податків розглянемо в табл. 2.2. Як видно з даних таблиці податкових надходжень, податки є стабільним джерелом поповнення Зведеного бюджету країни, при чому податок на доходи фізичних осіб займає друге місце у наповненні бюджету серед інших податків, та перше – у системі прямого оподаткування. Водночас зміна відсотків є позитивною (за винятком 2018 р.), протягом досліджуваного періоду спостерігається лише збільшення частки ПДФО у загальній структурі податкових надходжень, також є тенденція до збільшення частки місцевих податків у загальній структурі надходжень. У 2017 р. частка ПДФО складала 19,8 %, а у 2020 році – вже 21,4%, що засвідчує фіскальний потенціал даного податку [11].

Таблиця 2.2

Структура податкових надходжень Зведеного бюджету України, %

Вид податку	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, з них:	77,1	81,7	81,5	81,6	86,5
Податок на доходи фізичних осіб	19,8	19,4	21,4	21,4	21,0
Податок на прибуток підприємства	7,9	9,0	9,1	8,6	9,9
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,8	3,6	3,5	3,6	4,9
Податок на додану вартість	26,8	31,5	29,4	29,1	32,3
Акцизний податок	12,4	11,2	10,6	11,2	10,8
Ввізне мито	2,6	2,2	2,3	2,2	2,2
Місцеві податки	2,8	4,8	5,2	5,5	5,4

Джерело: побудовано за даними [8, 13].

Як показують дані рис. 2.1, загальна динаміка надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету є позитивною та мала тенденцію до зростання протягом 2017-2021 рр., а саме із 185686 млн грн у 2017 р., до 349786 млн грн у 2021 р.

«Збільшення податкових надходжень до бюджетів по ПДФО свідчить що є зростання номінальних доходів населення, а також прослідковується позитивна, зростаюча динаміка, що може свідчити про процеси детінізації економіки в частині оподаткування доходів фізичних осіб» [10].

Водночас треба врахувати, що основним об'єктом оподаткування для ПДФО є загальний місячний дохід у вигляді заробітної плати, яка постійно збільшується. Так мінімальна заробітна плата в 2017 році становила 3200 грн, а в грудні 2021 року вже складала 6500 грн.

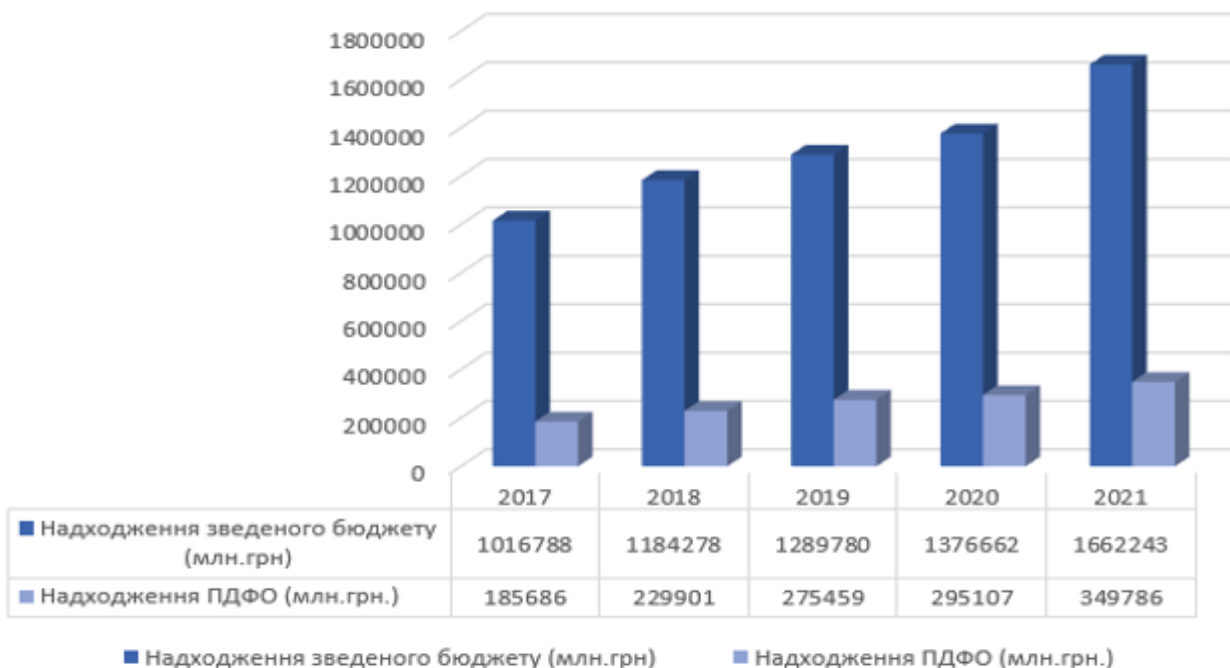

Рис. 2.1. Динаміка надходжень ПДФО до Зведеного бюджету України у 2017 - 2021 рр. (млн грн)

Джерело: побудовано за даними [22].

«Залежно від цілей державної політики змінюється розмір податкового навантаження. Якщо держава має на меті наповнення бюджету, то відповідно збільшуються ставки оподаткування, а отже і податкове навантаження, таке збільшення є фіскально ефективним лише до певної точки. Якщо метою є

покращення рівня життя громадян та стимулювання економічного розвитку, то величина податкового навантаження зменшується» [11].

«Для досягнення тієї чи іншої мети необхідно врахувати всі фактори, що впливають на величину надходжень від оподаткування доходів фізичних осіб. Для оцінки основних факторів, які мають вплив на оподаткування доходів фізичних осіб в Україні застосуємо PEST-аналіз. PEST-аналіз застосовується для виявлення економічних (E - economic), політичних (P - political), соціальних (S - social) і технологічних (T - technological) факторів» [11]. «Цей аналіз має на меті виявити ті фактори зовнішнього середовища, які найбільше впливають на досліджуєми об'єкт чи явище, а також можливість передбачити динаміку цих факторів (сприятливу чи несприятливу)» [41].

Таблиця 2.3

Фактори впливу на надходження ПДФО

Політичні фактори	Економічні фактори
<ol style="list-style-type: none"> 1. Стійкість політичної влади. 2. Стабільна податкова політика. 3. Висока бюрократизація і високий рівень корупції. 4. Підвищення зацікавленості громадян в політичних процесах. 5. Можливість розвитку військових дій у країні. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низькі темпи зростання економіки. 2. Скорочення рівня доходів населення. 3. Зростання рівня безробіття населення . 4. Стриманий розвиток банківської системи. 5. Високий рівень інфляції та зниження рівня платоспроможності.
Соціальні фактори	Технологічні фактори
<ol style="list-style-type: none"> 1. Скорочення росту населення. 2. Збільшення трудової міграції. 3. Низький рівень мінімальної заробітної плати. 4. Недостатній рівень охорони здоров'я та освіти. 5. Зростання обсягів соціальних допомог. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наявність можливостей розвитку і поширення інтернету, розвиток мобільних пристроїв. 2. Створення публічних реєстрів щодо доходів фізичних осіб. 3. Наявність можливостей використання, впровадження та передачі технологій. 4. Поглиблення контролю за обліком бази оподаткування.

Джерело: побудовано за даними [27].

Стійка політична ситуація в країні, зрозуміла податкова політика, інтерес громадян до політичних процесів та податкового законодавства буде мати позитивний вплив на оподаткування. В той самий час, як бюрократизація та підвищення корупції, має негативний вплив.

Економічні фактори тісно пов'язані між собою, так зростання економіки буде сприяти підвищенню рівня доходів населення і зниженню рівня безробіття. Розвиток банківської системи є стимулюючим фактором, а збільшення інфляції буде мати негативний вплив.

Зростання народжуваності, підвищення рівня охорони здоров'я та освіти, підвищення рівня мінімальної заробітної плати є позитивним фактором, а збільшення рівня трудової міграції виступає негативним фактором.

Впровадження технологій, поширення інтернету та розвиток мобільних пристроїв є стимулюючим фактором. Створення публічних реєстрів щодо доходів фізичних осіб та поглиблення контролю за обліком бази оподаткування також будуть стимулюючим фактором.

Всі фактори тісно пов'язані та взаємодіють між собою, так наявність військових дій, які є на даний час в країні, чинять негативний вплив на економічні, соціальні та технологічні фактори, що призведе до зменшення надходжень в майбутніх періодах.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що податок на доходи фізичних осіб займає важливе місце в процесі наповнення бюджетів країни. За досліджуваний період ПДФО у формуванні зведеного бюджету займає другу позицію після податку на додану вартість. Загалом прослідковується позитивна динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету та мала тенденцію до зростання протягом 2017-2021 років, а саме із 185686 млн. грн. у 2017 році, до 349786 млн. грн. у 2021 року. ПДФО в структурі наповнення місцевих бюджетів займає лідируючу позицію і складає

більше 50%. Слід відмітити, що динаміка надходжень ПДФО до місцевих бюджетів позитивна і збільшувалася протягом 2017-2021 років, а саме із 110,0 млрд. грн. у 2017 році, до 212,2 млрд. грн. у 2021 року.

2. За допомогою PEST-аналізу визначено ряд факторів зовнішнього середовища, зокрема: політичні, економічні, соціальні та технологічні, які чинять значний вплив на кінцевий результат оподаткування доходів фізичних осіб. Є можливість врахувати позитивну динаміку впливу цих факторів при вдосконаленні механізму оподаткування ПДФО в Україні, а також попередити їх негативний вплив.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

В червні 2022 року Україні надали статус кандидата на членство в Європейському Союзу (далі – ЄС). Дана подія накладає на державу певні зобов'язання щодо відповідності національного податкового законодавства директивам ЄС у майбутньому [31].

В. І. Данилишин зазначає, що «інтеграція у європейське співтовариство, а також побудова соціально-орієнтованої економіки є стратегічною метою України, відповідно вдосконалення та реформування національної системи оподаткування має виходити саме з цієї мети» [7]. Тому на даний час є необхідність вдосконалити податкову систему яка буде відповідати інтересам платників податків та гармонізувати з усіма нормами податкових систем країн ЄС. Проте сьогодні в системі адміністрування ПДФО в Україні є певні проблеми, що потребують реформування та змін (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Проблеми адміністрування ПДФО в Україні

Джерело: побудовано за даними [28, 34].

В країнах ЄС податок на доходи громадян є основним фіскальним податком, де основну його частину сплачують саме заможні громадяни. Бідне населення, залежно від отримуваного доходу, не сплачує податок взагалі, або ж сплачує його частину, що є прикладом ефективного функціонування принципу соціальної справедливості податкової політики. Забезпечення високих соціальних стандартів життя громадян є однією з основних функцій системи державних стандартів держав ЄС. Більшість європейських держав фінансують видатки на соціальне страхування лише від надходжень податку на доходи фізичних осіб. Така модель є соціально справедливою та економічно раціональною [28].

В жодній державі світу не існує досконалої податкової системи. Проте є доцільним розглянути та проаналізувати позитивний досвід деяких країн ЄС. Розвинуті країни характеризуються не тільки досить високими доходами населення, але і високими податковими ставками [36]. В зарубіжних країнах основною перевагою податкових систем є застосування прогресивної шкали оподаткування [14], коли одночасно зі збільшенням доходу громадян росте і ставка податку. Максимальні ставки оподаткування доходів громадян серед країн-членів ЄС станом на 2021 р. представлені на рис. 3.2.

Адмініструванням ПДФО у Франції займається податкова служба. Відповідно до податкового законодавства Франції, всі доходи громадян поділяють на вісім груп: оплата за роботу по найму, сільськогосподарські доходи, доходи від здачі в оренду земель і будівель, доходи від обороту капіталу (проценти та дивіденди), некомерційні доходи (доходи від вільних професій), доходи від промислової та торгівельної діяльності фірм [7]. По кожній групі є своя методика розрахунку, де також застосовуються пільги. Даний податок нараховується за прогресивною шкалою, де ставки складають від 14% до 45% [38], та обчислюється не окремо на громадянина, а на родину вцілому.

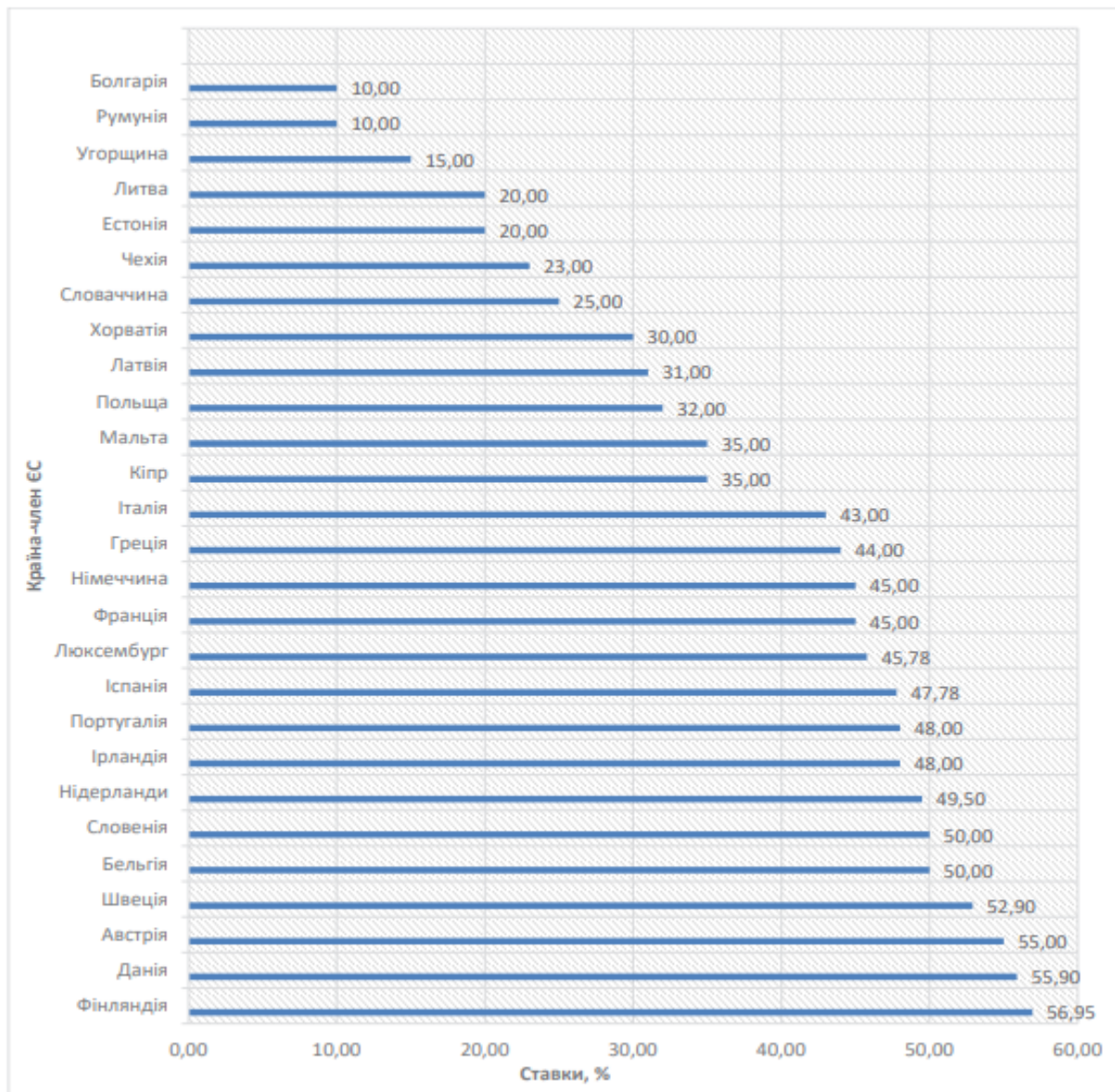

Рис. 3.2. Ставки ПДФО у країнах ЄС

Джерело: побудовано за даними [37, 40].

У Німеччині функціонує податкова система аналогічна до французької податкової системи. При визначенні величини податку враховують види діяльності і податкові класи, використовують податкові карти та таблиці. Взагалі є шість податкових класів, які поділяють платників податку залежно від сімейного стану, від наявності дітей та кількості працюючих в сім'ї, а також від спільного чи окремого ведення сімейного бюджету. В країні діє прогресивна шкала податку із ставками від 14% до 45% [39]. Громадяни, у яких розмір доходу менше 14255 євро на рік мають 0% ставку даного податку.

В Італії всі доходи платників податку поділяють на п'ять, що залежать від джерела надходження. Перша група це доходи, які отримані від нерухомості, зокрема земельних ділянок, будівель, а також від провадження особистої сільськогосподарської діяльності. До другої групи відносяться доходи від різних видів грошової ренти. До третьої групи включені всі трудові доходи. В четверту групу віднесені доходи від приватних комерційних фірм. До п'ятої групи включені прибутки, які отримані від перепродажу землі, нерухомого майна, предметів мистецтва. В кожній з перелічених груп, доходи оподатковуються за різними ставками, максимальна величина якої складає 43% [39].

В Польщі податкова система синхронізована з схемами адміністрування податків країн ЄС, це зроблено для того, щоб уникнути подвійного оподаткування, як іноземних інвесторів на території країни так і власних громадян, які мають іноземний бізнес. Величина прибуткового податку в Польщі залежить безпосередньо від розміру отриманого доходу за календарний рік. Відповідно діє прогресивна шкала податкових ставок, максимальне значення якої 32%. Також передбачені декілька видів пільг, розмір яких залежить від сімейного стану, кількості дітей і інших факторів. В польське податкове законодавство нещодавно внесли зміни. Так, з 2019 р. громадяни молодше 26 років звільняються від сплати прибуткового податку, коли їх отримуваних дохід не перевищує певну суму, яка коригується залежно від фінансових макропоказників [41].

Тож розглянувши і порівнявши податкові системи і адміністрування ПДФО деяких країн-членів ЄС і України можна виділити як спільні так і відмінні елементи (рис. 3.3). Також, важливо усвідомити, що непотрібно копіювати досвід зарубіжних країн, необхідно проаналізувати і застосовувати найкращі елементи іноземних систем оподаткування доходів громадян.

Спільні риси	Відмінні риси
Податок на доходи фізичних осіб застосовується в усіх країнах світу	Прозорість та відкритість оподаткування ПДФО
Декларування доходів громадян	Прогресивна шкала оподаткування доходів
Передбачено застосування спрощених технологій оподаткування	Існує нульова ставка оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів
Існує знижка оподаткованого доходу залежно від кількості дітей у сім'ї	Правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні
Державний контроль та адміністрування	Надання соціальних пільг у справлянні податку з доходів фізичних осіб не окремим фізичним особам, а сім'ям
Передбачена система податкових пільг	Більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами
Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету країни	В оподаткуванні заробітної плати, як правило, використовується прогресивна шкала, а в оподаткуванні інших доходів – пропорційні ставки
Однакова сутність та риси податкових систем України та країн ЄС	Майже у всіх європейських країнах існує податок на розкіш
Податкові системи України та країн ЄС розвиваються під впливом економічних, соціальних і політичних процесів у тій чи іншій країні	

Рис. 3.3. Порівняльна характеристика ПДФО країн ЄС і України

Джерело: побудовано за даними [6, 16].

Тож, враховуючи викладене вище, можна сформулювати основні напрямки, які необхідно запроваджувати, для вдосконалення системи оподаткування громадян, щоб вона була ефективною та соціально спрямованою.

В першу чергу необхідно запровадити прогресивну шкалу оподаткування з чіткою градацією податкових ставок, яка б враховувала вид діяльності, розмір отримуваних доходів всіх працюючих у родині та наявність пенсіонерів, інвалідів, кількості дітей. Але впровадження прогресивної шкали оподаткування, необхідно проводити поступово, не ламаючи існуючої системи, для повільного

зменшення і вирівнювання податкового тиску на платників податку за принципом «багатий платить більше» [19].

Для детінізації доходів населення і збільшення бази оподаткування необхідне впровадження обов'язкового декларування доходів кожної фізичної особи. В цьому напрямі вже зроблені перші кроки з 1 вересня 2021 року вступив у силу Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» від 15.06.2021 р. № 1539 (далі – Закон № 1539) – нульове декларування [25].

Важливим напрямом є процес діджиталізації механізму адміністрування доходів фізичних осіб. На сьогоднішній день успішно працюють і вдосконалюються електронні сервіси, зокрема «Електронний кабінет платника податків» [20]. Також в вересні 2019 року було створено «Міністерство цифрової трансформації України орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів» [21]. Одночасно почав працювати проект Дія – цифрова держава. Цей портал спростив отримання ряду державних послуг як для населення так і для бізнесу. Протягом 2021 року скористалися послугами Державної податкової служби на порталі та у мобільному додатку «Дія» [9] понад 5 млн громадян.

На сучасному етапі розвитку податкової політики стають актуальними пріоритети подальшої діяльності податкової служби у напрямі розвитку механізму адміністрування податків і зборів, вдосконалення та розширення електронних сервісів для обслуговування платників податків. Впровадження цифрових технологій в процес оподаткування доходів громадян сприяє підвищенню податковій культурі та фінансовій грамотності населення.

Висновки до розділу 3

1. Досліджено податкові системи деяких країн-членів Європейського Союзу. Встановлені спільні та відмінні риси в податкових системах між Україною та зарубіжними країнами. Виявлені основні проблеми в адмініструванні податку на доходи в Україні.

2. Враховуючи позитивні елементи податкових систем адміністрування доходів громадян в країнах-членах ЄС, запропоновано такі шляхи вдосконалення системи оподаткування: запровадження прогресивної шкали оподаткування з чіткою градацією податкових ставок; розширення бази оподаткування та запровадження обов'язкового декларування доходів та видатків кожної фізичної особи; підвищення податкової культури та фінансової дисципліни населення; проведення заміни податкової соціальної пільги на встановлення міжнародною практикою неоподаткованого мінімуму доходів; продовження практики детінізації наявних доходів населення; вдосконалення механізму адміністрування податків та розширення електронних сервісів для покращення обслуговування платників податків; запровадження непрямих методів податкового контролю; розгляд можливості впровадження оподаткування в цілому домогосподарства, а не окремо особу як платника податку; продовження діджиталізації податкової системи країни.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного у кваліфікаційній роботі дослідження ми прийшли до наступних висновків:

1. Висвітлено основні етапи становлення та формування податку на доходи в Україні. Встановлено, що кожен етап характеризується зміною податкового навантаження, бази оподаткування та ставками податку на доходи фізичних осіб.

2. Визначено, що податок на доходи фізичних осіб виконує фіскальну, регулюючу та розподіляючу функції, які є взаємопов'язаними між собою. Розглянуто основні норми та правила, відповідно до яких проводиться оподаткування доходів фізичних осіб та основні елементи системи оподаткування, такі як: об'єкт оподаткування, платник податку, джерело сплати, пільги та ставки ПДФО.

3. Зазначено, що податок на доходи фізичних осіб займає важливе місце в процесі наповнення бюджетів країни. Зокрема, за досліджуваний період ПДФО у формуванні зведеного бюджету займає другу позицію після податку на додану вартість. Загалом прослідковується позитивна динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету та мала тенденцію до зростання протягом 2017-2021 рр. ПДФО в структурі наповнення місцевих бюджетів займає лідируючу позицію і складає більше 50%. Але слід врахувати, що війна росії проти України буде чинити негативний вплив на надходження податків, як до державного, так і місцевого бюджетів.

4. Встановлено, що на сучасному етапі функціонування ринкової економіки пріоритетним завданням держави є побудова дієвої системи оподаткування. Вона базується на демократичних засадах та забезпеченні однакових підходів до всіх платників податків, незважаючи на їх діяльність та форму власності, враховуючи всі доходи громадян.

5. Досліджено податкові системи деяких країн-членів Європейського Союзу. Встановлені спільні та відмінні риси в податкових системах між

Україною та зарубіжними країнами. Виявлені основні проблеми в адмініструванні податку на доходи в Україні.

6. Визначено необхідність вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб з урахуванням проведених досліджень національного податкового законодавства та міжнародного досвіду.

7. Враховуючи позитивні елементи податкових систем адміністрування доходів громадян в країнах-членах ЄС, запропоновано такі шляхи вдосконалення системи оподаткування:

- запровадження прогресивної шкали оподаткування з чіткою градацією податкових ставок;
- розширення бази оподаткування та запровадження обов'язкового декларування доходів та видатків кожної фізичної особи;
- підвищення податкової культури та фінансової дисципліни населення;
- проведення заміни податкової соціальної пільги на встановлення міжнародною практикою неоподаткованого мінімуму доходів;
- продовження практики детінізації наявних доходів населення;
- вдосконалення механізму адміністрування податків та розширення електронних сервісів для покращення обслуговування платників податків;
- запровадження непрямих методів податкового контролю;
- розгляд можливості впровадження оподаткування в цілому домогосподарства, а не окремо особу як платника податку;
- продовження діджиталізації податкової системи країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. Л. Податкова система: навч. посіб. Національний університет державної податкової служби України. К.: «Центр учбової літератури », 2015. 413 с.
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Варналій З. С., Романюк М. В. Податкова система. Київ: Знання України, 2019. 567 с.
4. Гайдай В. І. Механізм державного регулювання ПДФО в умовах децентралізації влади в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 17. С. 69-74.
5. Гордєєва-Герасименко Л., Крайняк А. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. Вип. 5(1). С. 113-119.
6. Дані про оподаткування / Офіційний веб-сайт Європейського Співтовариства. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/economicanalysis-taxation/data-taxation_en
7. Данилишин В., Синиця С. Напрями реформування податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 27. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/425/411>
8. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
9. Державні послуги онлайн. Дія : веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 28.12.2022).
10. Добжанська Л. В. Аналіз структури та динаміки податку на доходи фізичних осіб до державного бюджету України. «Фінансове забезпечення

економіки» : матеріали VI науково-практичної студентської конференції (20 червня 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет). С. 15-17.

11. Добжанська Л. В. Фактори, що впливають на надходження ПДФО та його роль у формуванні місцевих бюджетів. «Фінансові інструменти регіонального розвитку» : зб. праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (03 листопада 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет). 2022. С. 252-255.

12. Добжанська Л. В., Волківська А. О. Бюджетоформуючі податки місцевих бюджетів. «Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства» : зб. праць учасників IV Міжнародної наукової студентської конференції (28-29 листопада 2022 р., м. Кам'янець-Подільський, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»). С. 33-34.

13. Доходи державного бюджету України за статтями доходів в 2021 р. (млн грн). Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/>

14. Дутова Н. В., Лесік Є. С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблема та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1(33). С. 43–52.

15. Задорожня Л. А. Регулятивна ефективність персонального прибуткового податку: приклад України : дис. канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь: Ун-т держ. фіск. служби Укр., 2017. 266 с.

16. Заяць О. І., Теплова Л. І. Диференціація ставок ПДФО в країнах-членах ЕС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 42. С. 59-63.

17. Костяна О.В. Реалізація принципу соціальної справедливості при оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. № 4. С. 335-341.

18. Кіндзерський В. В., Жебчук Р. Л. Трансформація механізму оподаткування доходів населення в умовах поживлення міждержавної

конкуренції економічних систем. *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8279>.

19. Кучеркова С. Окремі аспекти податку на доходи фізичних осіб. *Галицький економічний вісник*. 2021. № 6 (73) С. 16-24.

20. Луцик А., Синютка Н. Податковий інструментарій фіскальної політики в умовах діджиталізації фіскального простору. *Світ фінансів*. 2019. № 1(58). С. 87-97

21. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України : веб-сайт. URL : <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 29.12.2022).

22. МФУ [Електронний ресурс]. URL : <https://mof.gov.ua/>

23. Податкова система [Електронний ресурс] : навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, В. Ф. Тищенко, О. Є. Найденко та ін. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 408 с.

24. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755- VI (зі змінами і доповненнями). URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

25. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження одноразового (спеціального) добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету: Закон України від 15.06.2021 р. № 1539. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1539-20#Text>

26. Семенець І. В. Оподаткування доходів громадян в Україні: історія становлення та сьогодення. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія: Економічні науки*. 2019. Вип. 14. С. 296-302.

27. Слепцова Н. В., Кочура Л. В. Зарубіжний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та реалії адміністрування ПДФО в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 82-85.

28. Соколовська А. М. Нерівність доходів і багатства та податкові інструменти її зменшення. *Фінанси України*. 2019. № 6. С. 23-41.
29. Становлення та розвиток податкової системи України: колективна монографія / М. Г. Волощук, І. І. Матьола, Т.О. Карабін, О. В. Білаш. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2021. 172 с.
30. Титенко Л. В., Богдан С. В. Аналітичний інструментарій управління ризиками податкового консультування. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2019. Вип. 28. С. 359-367
31. Титарчук М. І. Інституційні засади державної податкової політики. *Бізнес Інформ*. 2022. № 11. С. 210-215.
32. Ткачик Ф. П., Валігура В.А., Дмитрів В.І. Фіскально-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 29. С. 29-58.
33. Томнюк Т. Л. Податкова система: навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ ДТЕУ, 2022. 324 с.
34. Тулай О. І., Ямелинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: досвід зарубіжних країн. *Світ фінансів*. 2019. № 1. С. 76-87.
35. Тулай О. І., Ямелинець А. І. Податок на доходи фізичних осіб: роль та значення в умовах бюджетної децентралізації. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 343-348.
36. Тучак Т. В. Соціалізація оподаткування доходів фізичних осіб: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. Електронне наукове фахове видання. *Modern Economics*. Вип. №17, 2019. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/>
37. Direct and indirect taxes. Startup Guide. 02.01.2019. URL: <https://www.ionos.com/startupguide/grow-your-business/direct-and-indirecttax>
38. European Commission. Taxation and Customs. Taxes in Europe Database v3. URL : http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/ splSearchFrom.html
39. Eurostat Database URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

40. Trading economics List of Countries by Personal Income Tax Rate.
URL : <https://tradingeconomics.com/country-list/personalincome-tax-rate?continent=europe>

41. Uk. economy - pedia [Электронный ресурс]. URL : <https://uk.economy-pedia.com/11039584-pest-analysisuk>